

Marjan GUJTMAN

Knjižnična dejavnost za potrebe Slovencev v zamejstvu in podpora Ministrstva za kulturo Republike Slovenije njenemu razvoju

1 Uvod

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije finančno podpira razvoj knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih z namenom omogočiti splošno dostopnost knjižničnega gradiva, informacij in storitev pripadnikom slovenske narodne skupnosti na obmejnih območjih, razvijati bralno kulturo in povečati stopnjo bralne pismenosti v maternem jeziku med Slovenci v zamejstvu ter spodbujati uporabo knjižnic na obmejnem območju v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem.

Poglavitni cilji izvajanja knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih so zlasti: vzdrževanje slovenskega kulturnega prostora (identitete slovenskega naroda), razvoj medkulturnega dialoga, promocija slovenske kulture, jezika in ustvarjalnosti ter povečevanje jezikovne osveščenosti za rabo slovenskega jezika med pripadniki slovenske narodne skupnosti v zamejstvu. Cilj financiranja je tudi zagotoviti javno dostopnost vsebin, informacij in podatkov o delovanju splošne knjižnice za podporo razvoju knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih na spletnih straneh splošnih knjižnic, ki delujejo na obmejnem območju.

Ministrstvo za kulturo tako redno že vrsto let financira nakup knjižničnega gradiva za potrebe sodelovanja s Slovenci v zamejstvu, v letu 2016 pa je prvič finančno podprlo tudi programe razvoja knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih. Splošne knjižnice, ki delujejo na obmejnih območjih, aktivno čezmejno sodelujejo tudi na področju domoznanstva (digitalizacija gradiva in objava le-tega na domoznanskem portalu Kamra, katerega delovanje finančno omogoča Ministrstvo za kulturo). S finančno podporo za delovanje spletnega portala za izposajo in prodajo e-knjig v slovenskem jeziku želi ministrstvo povečati tudi dostopnost elektronskih knjig v slovenskem jeziku, omogočiti hitrejši razvoj bralnih občinstev in bralnih navad ter izboljšati stik s slovensko knjigo in slovenskim jezikom Slovincem v zamejstvu in po svetu.

2 Slovenci v zamejstvu

Slovenci v zamejstvu ali zamejski Slovenci so naši rojaki, ki prebivajo v zamejstvu; slovensko zamejstvo pa so tista obmejna področja štirih sosednjih držav, kjer živi avtohtona slovenska narodna skupnost. Področja sosednjih držav, kjer prebiva avtohtona slovenska narodna skupnost, in Republika Slovenija tvorijo Skupni slovenski kulturni prostor.

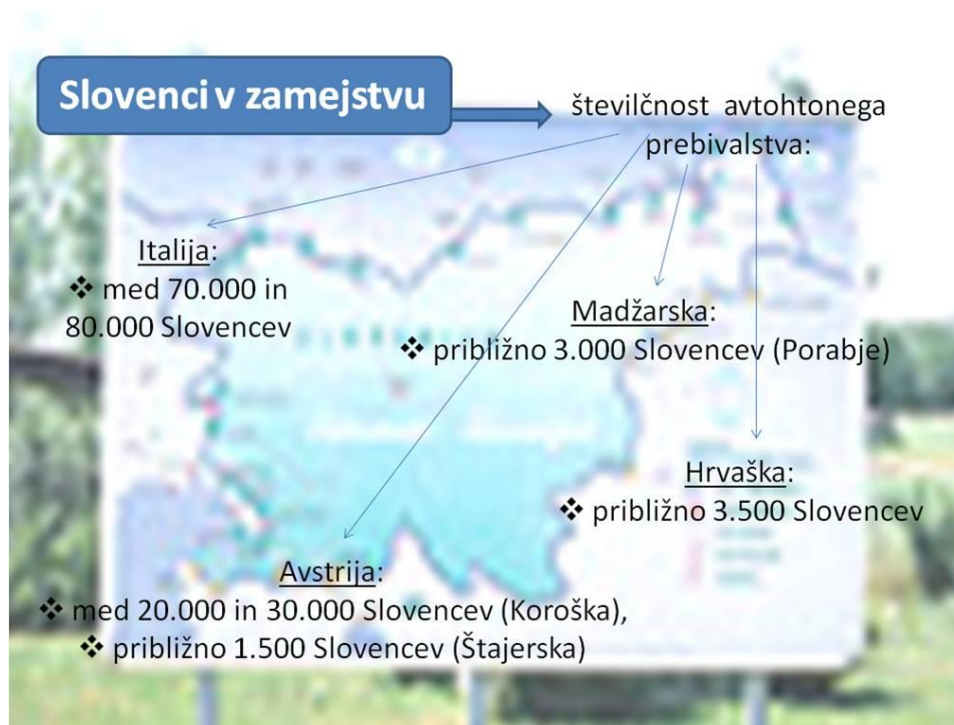
Avtohtona slovenska narodna skupnost obstaja v vseh štirih sosednjih državah, njena številčnost, njen položaj in status pa se od države do države pomembno razlikujejo. Najštevilčnejša, najmočnejša in najbolj zaščitena je avtohtona slovenska narodna skupnost v Republiki Italiji.

Avtohtona slovenska narodna skupnost v Republiki Italiji poseljuje širši obmejni pas v treh pokrajinah Avtonomne dežele Furlanije-Julijske Krajine: pokrajino Trst oziroma Tržaško pokrajino, pokrajino Gorica oziroma Goriško pokrajino in pokrajino Videm oziroma Videmsko pokrajino ter Kanalsko dolino.

Glavnina avtohtone slovenske narodne skupnosti v Republiki Avstriji živi v južnih predelih Zvezne dežele Koroške. Manjši del avtohtone slovenske narodne skupnosti v Republiki Avstriji pa živi tudi v Zvezni deželi Štajerski; predvsem v Radgonskem kotu in na nekaj drugih mestih ob slovensko-avstrijski meji (Sobota, Arnež, Ivnik, Lučane itd.).

Na Madžarskem živijo pripadniki avtohtone slovenske narodne skupnosti med reko Rabo na severu in slovensko mejo na jugu. Pokrajina se imenuje Porabje, njeno središče pa je Monošter. Porabski Slovenci so precej dobro organizirani in se kot majhna narodna skupnost v zadnjih letih kar uspešno razvijajo. Problem je le ta, da živijo na področju, ki je gospodarsko povsem nerazvito in je zato izseljevanje še močno prisotno.

Manj prisotno dejstvo v slovenski zavesti je, da avtohtona slovenska narodna skupnost obstaja tudi na Hrvaškem. Njeni pripadniki poseljujejo nekatera območja ob meji s Slovenijo. Gre predvsem za kraje v severni Istri, reškem zaledju, Gorskem kotarju in Međimurju, pa tudi v Obkolpju in Obsotelju. Številčnost avtohtonega slovenskega prebivalstva v Republiki Hrvaški se ocenjuje na približno 3.500 pripadnikov. Poleg Slovencev, ki jih obravnavamo kot pripadnike avtohtone narodne skupnosti, živi na Hrvaškem tudi precej močna izseljenska skupnost, ki šteje več kot 10.000 slovenskih rojakov. Ti Slovenci so se zlasti v večjih industrijskih, turističnih in vojaških centrih naseljevali vse od začetka industrijske dobe, še posebej pa v 20.stoletju.

Vir: http://www.dijaski.net/gradivo/geo_ref_slovenski_zamejci_01__predstavitev?r=1

3 Dostopnost knjižničnega gradiva in storitev Slovincem v zamejstvu

3.1 Italija

3.1.1 Narodna in študijska knjižnica Trst (NŠK) je osrednja knjižnica Slovincem v Italiji. Dejavnost izvaja na štirih oddelkih v tržaški in goriški pokrajini (glavni sedež NŠK v Trstu, Oddelek za mlade bralce v tržaškem Narodnem domu, Odsek za zgodovino in etnografijo v Trstu in Knjižnica Damirja Feigla v Gorici). Redna dejavnost knjižnice vključuje nabavo in katalogizacijo gradiva, izposajo in svetovanje pri raziskovanju, zbiranje, katalogizacijo in pripravo bibliografije slovenskega tiska v Italiji, pripravo predhodnih zapisov o izdanih publikacijah, vodene obiske vseh oddelkov knjižnice in strokovno izpopolnjevanje osebja. Med dodatne dejavnosti spadajo pravljicne urice v Feiglovi knjižnici, mladinska dejavnost v Oddelku za mlade bralce v Trstu (ure pravljic, razstave mladinskih ilustratorjev, likovne delavnice, srečanja z mladinski literarnimi ustvarjalci), razstavna dejavnost, predavanja in predstavitve knjig, sodelovanje pri projektih Rastem s knjigo in Primorci beremo. V prostorih NŠK izvaja knjižnica bralne krožke, ti so del projekta Vseživljenjske aktivnosti, ki ga Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje – KRUT organizira vsako leto v sodelovanju z NŠK. NŠK tudi aktivno sodeluje s Slovenskim raziskovalnim inštitutom (SLORI), še posebej pri izvedbi Slofesta, tj. praznika Slovincem v Italiji. Odsek za zgodovino in etnografijo (OZE) izvaja arhivsko delo in delo z uporabniki in znanstveno-raziskovalno delo. Kot partnerska organizacija sodeluje pri mednarodnih raziskovalnih in aplikativnih projektih. Knjižnično dejavnost za slovensko narodno skupnost na tržaškem območju izvajajo še Knjižnica Pinko Tomažič in tovariši na Opčinah, Občinska knjižnica Zgonik, Občinska knjižnica Nade Petrot v Nabrežini, Občinska knjižnica Milje z Oddelkom za slovenski jezik, Knjižnica Dušana Černeta v Trstu (specializirana predvsem za zdomski tisk) in Knjižnica Borisa Pahorja v Proseku.

3.1.2 Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper kot obmejna knjižnica že tradicionalno sodeluje s slovenskimi knjižnicami in drugimi kulturnimi ustanovami v Trstu in njegovem zaledju. Skupaj z NŠK sodelujejo v projektu promocije branja kakovostnega leposlovja slovenskih avtorjev »Primorci beremo«, v projektu izgradnje spletnega biografskega leksikona »Primorci.si«, z izobraževalnimi srečanji in strokovnimi posveti preko Društva bibliotekarjev Primorske in Notranjske, v izgradnji spletnega portala Dobreknjige.si, na tradicionalnih srečanjih treh dežel, ki potekajo v Kopru pod geslom »Knjižnice brez meja«, pri skupni digitalizaciji starejšega primorskega časopisja ipd. Domoznanska dejavnost Knjižnice Koper vključuje tudi področje tržaške pokrajine, zato že tradicionalno zbira tudi gradivo, povezano s slovensko narodno manjšino v Italiji. Od leta 2014 dalje Knjižnica Koper pridobiva tudi sredstva za nakup knjižničnega gradiva za slovenske knjižnice v tržaški pokrajini; v letu 2016 je gradivo usmerila v Knjižnico Pinka Tomažiča in tovarišev na Opčinah, v Občinsko knjižnico Zgonik, v Občinsko knjižnico Nade Petrot v Nabrežini, v Oddelek s slovenskim jezikom Občinske knjižnice Milje ter

v Mladinski oddelek NŠK. V letu 2015 so v Knjižnici Borisa Pahorja na Proseku uvedli prvo premično zbirko za slovensko narodno manjšino na tržaškem. V dogovoru z Goriško knjižnico Franceta Bevka so razmejili področja sodelovanja s slovensko narodno manjšino v Italiji tako, da Goriška knjižnica pokriva področja Goriške in Videmske, koprška knjižnica pa področje Tržaške pokrajine. V novembru leta 2013 so skupaj z NŠK uvedli sistem ene članarine za obe knjižnici, ki članom NŠK omogoča brezplačen dostop do vseh storitev Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper. Dogovor je ugoden tudi za člane koprške knjižnice, saj jim recipročno omogoča prosto uporabo storitev NŠK, ki ima tudi bogato zbirko domoznanskega in študijskega gradiva. Člani koprške ali tržaške knjižnice, ki so redno poravnali članarino v eni od obeh knjižnic, lahko na tak način brezplačno koristijo usluge obeh knjižnic. Članom NŠK omogočajo tudi brezplačno izposojlo elektronskih knjig v slovenskem jeziku.

3.1.3 Sodelovanje med Goriško knjižnico Franceta Bevka in slovenskimi knjižnicami v Italiji poteka na vseh strokovnih in kulturno-izobraževalnih področjih. Sodelovanje nadgrajujejo s strokovnimi srečanji, prireditvami (predstavitve knjig, organizacija literarnih večerov v sodelovanju s Kulturnim domom v Gorici, izmenjavo razstav itd). S knjižnicami krepijo stike tudi preko skupnih projektov: NŠK in Slovenska knjižnica Damir Feigel sodelujeta v projektu Primorci beremo in Rastem s knjigo. Tržaška in goriška knjižnica sta aktivni tudi na spletnem portalu Primorci.si in Dobreknjige.si. Knjižničarke aktivno sodelujejo v Društvu bibliotekarjev Primorske in Notranjske, ki skrbi za razvoj stroke, organizira izobraževanja in srečanja z izmenjavo izkušenj. Bibliobus Goriške knjižnice mesečno obiskuje kraja Špeter in Doberdob. Slovenci, ki živijo v Italiji, zelo radi obiskujejo knjižnice tudi na naši strani meje, v Goriški knjižnici tako beležijo velik delež aktivnih članov tudi iz Italije. Sodelovanje poteka tudi na področju domoznanske dejavnosti, pri čemer so jim v veliko pomoč vezi, ki jih imajo stkanе z različnimi organizacijami in društvi, ki redno skrbijo za dotok gradiva.

3.1.4 Načrtovane vsebine razvoja knjižnične dejavnosti na obmejnem območju z Italijo

Program Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper v letu 2016

- ohranitev sistema enotne članarine za obe knjižnici (NŠK in Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper);
- vzdrževanje aktualne premične zbirke v Knjižnici Borisa Pahorja na Proseku ter uvedba nove za slovenske vrtce in osnovne šole dolinskega območja;
- uvedba bibliobusnega postajališča v Devinu (predvidoma enkrat mesečno s triurnimi postanki; prvi obisk načrtujejo v jeseni 2016);
- izvedba pravljичne ustvarjalnice »LegoZgodbe« v Mladinskem oddelku NŠK in v slovenski šoli v Špetru za otroke od 9. do 12. leta starosti (ustvarjanje zgodb s pomočjo lego kock je preverjena in uspešna metoda, ki pri otrocih povečuje motivacijo za pisanje in branje ter izboljšuje njihovo pismenost in način komuniciranja);
- sodelovanje v projektih Primorci.si (spletni biografski leksikon znanih Primork in Primorcev) in Dobreknjige.si (slovenske splošne knjižnice priporočajo); Primorci beremo, ki je še vedno najširše zasnovana slovenska bralna akcija, namenjena odraslim;
- soorganizacija simpozija oziroma strokovnega srečanja zamejskih in slovenskih (primorskih) kulturnih delavcev v sodelovanju z NŠK, Slovensko knjižnico Damirja Feigla iz Gorice in Goriško knjižnico Franceta Bevka. K sodelovanju nameravajo

povabiti kulturna društva, manjšinske ustanove in posameznike, ki delujejo na področju kulture (poklicno ali ljubiteljsko) z namenom predstavitve, medsebojnega spoznavanja in izmenjave strokovnih izkušenj.

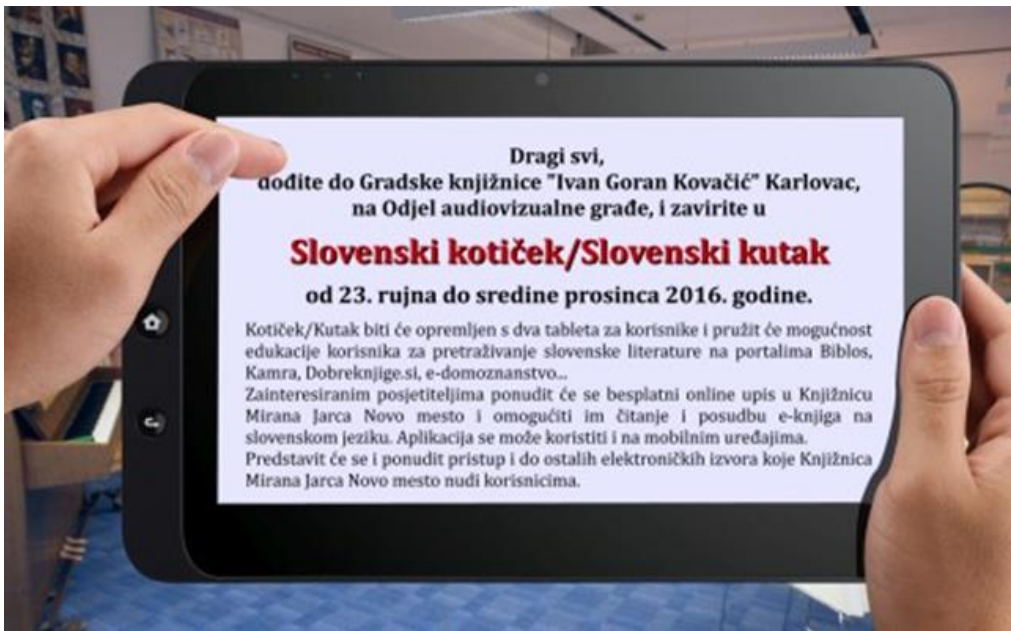
- Proučitev smotrnosti uvedbe brezplačne medknjižnične izposoje za člane NŠK in Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper;
- Zagotavljanje in promocija brezplačne izposoje e-knjig v slovenskem jeziku in dostopa na daljavo do podatkovnih zbirk;
- Sodelovanje strokovnih delavcev NŠK na izobraževanjih, organiziranih za knjižnice Obalno-kraškega območja;
- Izmenjava razstav in drugih kulturnih dogodkov;
- Oblikovanje skupne informativne zgibanke z vsebinsko in prostorsko predstavitvijo obmejnih organizacij, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost slovenskemu prebivalstvu in ostalim ljubiteljem slovenskega jezika, s poudarkom na skupnih projektih in storitvah, ki prispevajo k ohranjanju oz. krepitvi slovenske kulture in jezika.

Program Goriške knjižnice Franceta Bevka za Slovence na Goriškem v Italiji v letu 2016

- Krepitev oziroma širitev dejavnosti potujoče knjižnice (Doberdob, Špeter, Romjan, kjer v osnovni šoli deluje tudi slovenski oddelek);
- Aktivno vključevanje NŠK in Slovenske knjižnice Damirja Feigla v Gorici v nekatere skupne projekte slovenskih splošnih knjižnic (Primorci.si, Dobreknjige.si, Primorci beremo, Rastem s knjigo);
- Projekt »Knjižne POPslastice«, s katerim nameravajo na zabaven, aktualen in kakovosten način promovirati branje in širiti bralno kulturo med srednješolci (v sodelovanju s Knjižnico Damirja Feigla v Gorici in slovenskimi šolami v zamejstvu);
- Aktivno strokovno sodelovanje knjižničark Narodne in študijske knjižnice Trst in Slovenske knjižnice Damirja Feigla v Društvu bibliotekarjev Primorske in Notranjske;
- soorganizacija simpozija oziroma strokovnega srečanja zamejskih in slovenskih (primorskih) kulturnih delavcev v sodelovanju z NŠK, Slovensko knjižnico Damirja Feigla iz Gorice in Goriško knjižnico Franceta Bevka;
- Zagotavljanje in promocija brezplačne izposoje e-knjig v slovenskem jeziku in dostopa na daljavo do podatkovnih zbirk; za promocijo branja e-knjig med drugim načrtujejo nakup bralnikov oziroma tablic;
- Digitalizacija slovenskega gradiva, izdanega v Italiji;
- Priprava skupne informativne zgibanke z vsebinsko in prostorsko predstavitvijo obmejnih organizacij, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost slovenskemu prebivalstvu, s poudarkom na skupnih projektih in storitvah, ki prispevajo k ohranjanju oziroma krepitvi slovenskega jezika in kulture.

3.2 Hrvaška

3.2.1 Naloge osrednje knjižnice Slovencev na Hrvaškem izvaja **Gradska knjižnica »Ivan Goran Kovačić« Karlovac**. Knjižna zbirka za Slovence obsega okoli 6.500 enot knjig, periodike, avdiovizualnega in elektronskega gradiva. Karlovška knjižnica svojim uporabnikom omogoča izposajo knjig v slovenskem jeziku, gradivo pa je slovenskim uporabnikom dostopno tudi preko medknjižnične izposoje in preko distribucije slovenskim društvom po vsej hrvaški. Kar 14 slovenskih kulturno umetniških društev deluje širom Hrvaške pod okriljem krovne organizacije Zveze slovenskih društev na Hrvaškem, in sicer v Zagrebu, Osijeku, Splitu, Dubrovniku, Šibeniku, Zadru, Labinu, Pulju, Buzetu, Lovranu, Poreču, Karlovcu, Varaždinu in na Reki. Knjižnica organizira tudi različne prireditve za slovensko narodno manjšino: razstave, koncerte, predavanja, promocije, strokovna srečanja itd., pri čemer intenzivno sodeluje s **Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto**. Zaradi jezikovne, kulturne in geografske bližine ter tesne zgodovinske prepletenosti prebivalcev istrskega polotoka, se tudi tam odvija zelo bogata kulturna izmenjava. V zadnjih letih se zvišuje zanimanje za slovenski jezik tako med Slovenci na Hrvaškem kot med Hrvati.

Vir: Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

3.2.2 Osrednja knjižnica **Srečka Vilharja Koper** kot obmejna knjižnica že tradicionalno sodeluje tudi s knjižnicami in slovenskimi društvi v Istrski županiji ter v severnem delu Primorsko-Goranske županije (Reka). V letu 2014 so skupaj z Gradsko knjižnico Umag in Gradsko knjižnico Poreč vpeljali sistem enotne članarine za obe knjižnici. Ta omogoča članom Gradske knjižnice Umag in Gradske knjižnice Poreč brezplačen dostop do vseh storitev Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper. V ta namen so z Gradsko knjižnico Umag in Gradsko knjižnico Poreč tudi formalno podpisali Sporazum o skupni uporabi storitev.

Koprska knjižnica vzdržuje tudi premične zbirke knjižničnega gradiva, namenjene slovenski manjšini, ljubiteljem slovenskega jezika in slovenskim turistom, in sicer v Gradski knjižnici Umag, Slovenskem domu KPD (kulturno-prosvetno društvo) Bazovica (Rijeka) in v Oddelku Červar Porat Gradske knjižnice Poreč. Domoznanska dejavnost Knjižnice Koper vključuje tudi področje Istrske pokrajine, zato že tradicionalno zbira tudi gradivo, povezano s slovensko narodno manjšino na Hrvaškem. Knjižnica sodeluje tudi v večjezični in večkulturni asociaciji treh dežel »Forum Tomizza« (Koper, Poreč, Trst), skupaj z istrskimi knjižnicami ustvarjajo Istrski biografski leksikon, z Gradsko knjižnico Poreč sodeluje na vsakoletnem mednarodnem festivalu »pročitanih knjig/prebranih knjig BOOKtiga«, redno se udeležuje tudi tradicionalnih srečanj treh dežel, ki potekajo v Kopru pod geslom »Knjižnice brez meja«, ipd.

3.2.3 Načrtovane vsebine razvoja knjižnične dejavnosti na obmejnem območju s Hrvaško
Knjižnica Srečka Vilharja Koper bo v sodelovanju s knjižnicami in drugimi organizacijami, pomembnimi za slovensko narodno skupnost v Istrski županiji ter v severnem delu Primorsko-Goranske županije (Reka), dostopnost do knjižničnega gradiva v slovenskem jeziku skladno s potrebami slovenskih uporabnikov omogočala predvsem s premičnimi zbirkami. Še naprej bodo izvajali in promovirali sistem enotne članarine za uporabnike knjižnic v Umagu, Poreču in Kopru ter brezplačne uporabe slovenskih elektronskih virov na daljavo. Druge že utečene aktivnosti in projekte (Knjižnice brez meja, Forum Tomizza, BOOKtiga, domoznanstvo) bodo še okrepili in nadgrajevali, zlasti s projekti, ki bodo dolgoročno pripomogli k razvoju obmejnega medkulturnega dialoga in k ohranitvi ter utrditvi slovenskega jezika in kulture v hrvaški Istri. Prizadevali si bodo tudi za izmenjavo strokovnega znanja in krepili stike z drugimi slovenskimi kulturnimi ustanovami v hrvaški Istri z namenom medsebojnega spoznavanja, izmenjave dobrih praks in iskanja stičnih točk za nadaljnja sodelovanja. Vsakoletna srečanja strokovnih delavcev nameravajo v prihodnje nadgraditi s skupnimi srečanji knjižničarjev slovenskih narodnih skupnosti iz Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške.

Program Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto za Slovence na Hrvaškem v letu 2016

- Bralni projekt »Škrat Rudi« in projekt »Rudi@Nodi show« sta namenjena predšolskim in šolskim otrokom;
- Tradicionalni »Slovenski dnevi v Karlovcu« v oktobru, na katerih se predstavijo slovenski literati in umetniki; v mesecu maju v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto organizirajo »Hrvaške dneve«, na katerih se predstavijo hrvaški kulturni ustvarjalci in njihovo delo;
- Mednarodno strokovno posvetovanje »Knjižnica – središče znanja i zabave« / Knjižnica – igrišče znanja in zabave« - v letu 2016 je bilo posvetovanje namenjeno razpravi o avdiovizualnem gradivu in glasbenim zbirkam;
- Izmenjava strokovnih delavcev s knjižnicama v Karlovcu in Zadru.

BIBLIOBUSIRANJE

23. 9. 2016 | Duća Resa, Ozalj, Karlovac

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

Gradska knjižnica
"Ivan Goran Kovačić" Karlovac

- + KREATIVNE RADIONICE ZA DJECU
- + ZABAVA SA ZVONKOM I PATULJKOM IGJEM

«Bibliobusiranje» v Karlovški županiji, september 2016
(Vir: Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto)

Program Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper za Slovence v hrvaški Istri v letu 2016

- Sistem ene članarine za obe knjižnici (Gradske knjižnice Umag oz. Gradske knjižnice Poreč in Knjižnice Koper). Ohranili bodo sistem ene članarine za obe knjižnici, uveden leta 2014. Ta omogoča članom Gradske knjižnice Umag oz. Gradske knjižnice Poreč brezplačen dostop do vseh storitev Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper. Dogovor je ugoden tudi za člane koprskе knjižnice, saj jim recipročno omogoča prosto uporabo storitev Gradske knjižnice Umag in Gradske knjižnice Poreč;
- Skrb za ažurnost premičnih zbirk koprskе knjižnice na Hrvaškem (v Gradski knjižnici Umag, Slovenskem domu KPD (kulturno-prosvetno društvo) Bazovica (Rijeka) in v Oddelku Červar Porat Gradske knjižnice Poreč; po potrebi bodo vzpostavili nove);
- Pravljična ustvarjalnica LegoZgodbe. Ustvarjalnico bodo izvedli s pomočjo LegoStoryStarter, izdelka programa LEGO Education, ki otroke navdušuje za branje, pisanje in razvijanje lastnih zgodb. Otroci z uporabo lego kock in mini figuric svoje ideje oblikujejo v zgodbe ter jih nato preko računalnika pretvarjajo v knjigo, strip ali časopisni članek. Kocke so odlična vizualna podpora, ki otrokom omogoča, da si hitreje zapomnijo podrobnosti in naravni potek zgodbe, pri tem uživajo in nevede med igro razvijajo veščine govora, branja in pisanja v materinem jeziku, kar je še zlasti pomembno za slovenske otroke na Hrvaškem.
- Koprskа knjižnica že od leta 2014 omogoča članom Gradske knjižnice Umag in Gradske knjižnice brezplačno izposojajo e-knjig v slovenskem jeziku, prav tako pa tudi brezplačno uporabo drugih e-virov. Izvedli bodo izobraževanja uporabnikov za uporabo slovenskih e-knjig in drugih razpoložljivih e-podatkovnih zbirk in posebno izobraževanje za uporabo portala Dobreknjige.si, dLib in Kamra.
- Sodelovanje v večjezičnem in večkulturnem strokovnem projektu treh dežel (Koper, Poreč, Trst) »Forum Tomizza«, z Gradsko knjižnico Poreč se bodo udeležili festivala »pročitanih knjiga BOOKtiga« in skupaj s knjižnicami Istre sodelovali na tradicionalnih srečanjih treh dežel, ki potekajo v Kopru pod geslom »Knjižnice brez meja«.
- Želijo si, da bi letna srečanja strokovnih delavcev v prihodnje prerasla v skupna srečanja knjižničarjev slovenskih narodnih skupnosti iz Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške.

3.3 Avstrija

3.3.1 Slovenska študijska knjižnica Celovec je največja knjižnica s slovenskim gradivom v Avstriji in zadovoljuje potrebe slovenskih uporabnikov na celotnem področju Koroške v Avstriji. Kot splošna knjižnica je vključena v slovensko knjižnično mrežo in povezana s slovenskim kooperativnim bibliografskim sistemom COBISS. Slovenska študijska knjižnica z gradivom oskrbuje preko 20 knjižnic slovenskih društev na dvojezičnem ozemlju Koroške v Avstriji. Knjižnica je poleg Narodne in študijske knjižnice v Trstu prejemnica tudi obveznega izvoda javno financiranih publikacij (letno okoli 4.000 enot).

3.3.2 Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem (KOK) deluje na obmejnem območju z Avstrijo, zato s svojimi dejavnostmi posebno pozornost posveča tudi koroškimi Slovincem oz. slovenski manjšini v Avstriji in tako že vrsto let za njihove potrebe uspešno izvaja nakup knjižničnega gradiva za Slovensko študijsko knjižnico Celovec. KOK je

tudi edina knjižnica v Sloveniji, ki v vsakoletnem pozivu prijavlja sredstva za nakup knjižničnega gradiva za zamejce v Avstriji. V sezoni 2015/2016 so k projektu bralna značka za odrasle »Korošci pa bukve beremo« prvič povabili tudi slovenske zamejce v Avstriji, ki so se odzvali z navdušenjem. KOK na ta način skrbi za ohranjanje jezika slovenske manjšine v Avstriji, podpira njihovo kulturno-umetniško izražanje v maternem jeziku, skrbi za kulturno povezovanje z matičnim narodom, spodbuja branje v slovenskem jeziku, izobražuje v širšem kulturnem prostoru oz. zadovoljuje informacijske, izobraževalne ter kulturne potrebe slovenske manjšine v Avstriji in skrbi za pretok informacij ter znanja med matično domovino in slovensko manjšino v Avstriji.

3.3.4 Načrtovane vsebine razvoja knjižnične dejavnosti na obmejnem območju z Avstrijo

Koroška osrednja knjižnica bo še naprej intenzivno:

- seznanjala uporabnike v zamejstvu s sodobno slovensko izvirno in prevodno produkcijo kakovostnih literarnih del;
- skrbela za razvoj bralne kulture in dvig stopnje bralne pismenosti med pripadniki slovenske manjšine v Avstriji (knjižna in književna vzgoja mladih, bralna značka, prireditve ...);
- skrbela za pretok informacij in znanja med matično domovino in slovensko manjšino v Avstriji;
- sodelovala pri izgradnji knjižnične zbirke Slovenske študijske knjižnice Celovec in ji nuditi strokovno pomoč.

Program Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem za Slovence na avstrijskem Koroškem v letu 2016

- Izvajanje medknjižnične izposoje med Študijsko knjižnico Celovec in KOK;
- Širitev projekta bralne značke za odrasle »Korošci pa bukve beremo« med zamejce na avstrijskem Koroškem, s čimer želijo promovirati kakovostno domačo in prevodno literaturo; za namen projekta bodo v Študijski knjižnici Celovec oblikovali posebno premično zbirko;
- promocija Koroškega biografskega leksikona zainteresirani javnosti in strokovnim delavcem celovške knjižnice ter aktivno prizadevanje po njihovem vključevanju v sooblikovanje gesel;
- S projektom »Knjižne mišice« želijo nagovorili dijake Gimnazije Celovec;
- S projektom »Koroški zakladi za radovedne« želijo v celovski knjižnici nagovoriti vse generacije Slovencev in tudi Avstrijcev s pripovedovanjem koroških mitov in legend;
- Oblikovanje zgibanke o obeh obmejnih osrednjih knjižnicah, ki bo pomemben informacijski vir za obstoječe in potencialne uporabnike obeh knjižnic.

Pravljčna ura v OŠ Šmihel nad Pliberkom
(Vir: Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem)

3.4 Madžarska

3.4.1 Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota pri izvajanju knjižnične dejavnosti v zamejstvu sodeluje z **Zvezo Slovencev na Madžarskem**, saj osrednje knjižnice za Slovence v Porabju še ni. Od 20. septembra 2000 dostopnost knjižničnega gradiva in storitev Slovincem v Porabju omogoča s potujočo knjižnico (bibliobusom), in sicer na podlagi sprejetega Programa sodelovanja v izobraževanju, kulturi in znanosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado republike Madžarske v obdobju 2000-2003. V letu 2015 je soboška potujoča knjižnica praznovala dvajseto obletnico obstoja. Knjižnica je ob tej priložnosti s sredstvi Ministrstva za kulturo in sredstvi občin (so)ustanoviteljic vozilo obnovila, pridobila dodatni prostor za knjige, ga opremila s sodobno računalniško opremo in brezžično povezavo. Bibliobus v Porabju obišče pet krajev. Knjižnico obiskujejo uporabniki vseh generacij, od otrok v vrtcih, osnovnošolcev in srednješolcev do odraslih. V letu 2014 so v Porabju izposodili 4.789 enot gradiva, bibliobus je obiskalo 763 uporabnikov, imeli so 123 aktivnih članov. V letu 2013 so pričeli izvajati tudi pravljčne urice in knjižno ter knjižnično vzgojo za predšolske in šolske otroke prvih razredov osnovnih šol (Gornji Senik, Števanovci in Monošter). V šolskem letu 2014/2015 je knjižničarka izvajala program knjižne in knjižnične vzgoje tudi v šolah, kjer se učenci učijo slovenščino po programu narodnostnega jezika: Osnovno šolo Janosa Aranya v Monoštru, Gimnazijo Mihály Vörösmartyja v Monoštru in Dvojezično osnovno šolo Števanovci. Izbor pravljic (in drugih literarnih del) knjižničarka prilagodi starosti otrok in stopnji njihovega razumevanja slovenščine.

Učencem, ki se učijo slovenščino pet ur tedensko kot narodnostni jezik je na ta način ponujena dodatna možnost, da se seznanijo z otroško in mladinsko literaturo v slovenskem jeziku. Glede na to, da porabski učitelji ne poznajo slovenske književnosti za otroke, niti prevodov teh del, tudi sami z zanimanjem prisluhnejo knjižničarki. S knjižnično in knjižno vzgojo knjižnica porabskim učencem omogoča stik z naravnimi govorniki slovenskega jezika, kar je tudi eden od pglavitnih ciljev izvajanja knjižnične dejavnosti v zamejstvu.

Porabska proga potujoče knjižnice

Vir: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota

3.4.2 Načrtovane vsebine razvoja knjižnične dejavnosti na obmejnem območju z Madžarsko

Z izposojjo slovenskih knjig z bibliobusom je po prepričanju knjižničarjev murskosoboške knjižnice, porabskih Slovencev in Zveze Slovencev na Madžarskem potrebno nadaljevati tudi v prihodnje. Nadaljevati želijo tudi z izvajanjem bibliopedagoških programov, npr. s pravljicnimi uricami, saj na ta način prispevajo k bogatitvi slovenskega besednega zaklada pri otrocih v Porabju. Tudi v prihodnje načrtujejo obiske v vzgojno-izobraževalnih ustanovah na Gornjem Seniku (šola, vrtec), Dolnjem Seniku (vrtec), v Sakalovcih (vrtec) in v Monoštru (vrtec), kar po njihovem mnenju bogati tudi programe narodnostnih šol. Prizadevajo si, da bi stik z besedno umetnostjo v slovenskem jeziku skozi igro krepil motivacijo za branje pri otrocih, s tem pa tudi pozitiven odnos do slovenskega jezika. Seznanjanje z otroško in mladinsko literaturo v slovenskem jeziku je namreč glavni cilj obiskov pravljíčark. Murskosoboška knjižnica namerava v sodelovanju z Društvom Bralna značka Slovenije projekt bralne značke razširiti tudi v Porabje. Soboški bibliobus se v Porabju večinoma ustavi pri izobraževalnih ustanovah, zato je pri širjenju bralne kulture lahko v veliko pomoč, saj želijo v njem urediti posebno polico priporočenih knjig za mlade porabske bralce. K projektu bralne značke nameravajo povabiti vzgojiteljice in učiteljice in jih usposobiti za mentorsko delo. V časopisu Porabje nameravajo uvesti redno rubriko, namenjeno mladim porabskim bralcem, ki bo spodbujala branje v slovenskem jeziku, zastavljala uganke o prebranem ter promovirala kakovostna slovenska mladinska dela. Prepričani so, da bodo zagnani mentorji Bralne značke, rubrika za spodbujanje branja v časopisu Porabje in knjižničarji kot kompetentni motivatorji branja, zagotovo prispevali k ohranjanju in tudi širjenju slovenščine v Porabju. V sodelovanju z Zvezo Slovencev na Madžarskem je nastala tudi pobuda za digitalizacijo časopisa Porabje.

Program Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota za Slovence v Porabju v letu 2016

- Izvajanje dejavnosti potujoče knjižnice (bibliobusa) v krajih Gornji Senik, Dolnji Senik, Sakalovci, Števanovci in mestu Monošter;
- Preučitev možnosti vzpostavitve krajevne knjižnice v Monoštru;
- Projekt »Jaz pa berem« namenjajo spodbujanju branja otrok od 4. do 10. leta starosti. Projekt omogoča otrokom, da berejo najprej s pravljíčarkami, ki so rojene govorce slovenskega jezika, nato pa s svojimi učitelji, starši ali starimi starši (projekt družinskega oziroma na medgeneracijskega branja); pravljíčne ure potekajo delno tudi v lokalnem narečju, saj je njihov namen približati slovensko knjigo najmlajšim in mladim porabskim bralcem na razumljiv in spodbuden način; za učitelje in vzgojitelje bodo organizirali strokovno izobraževanje na temo »Metode za spodbujanje branja – pripovedovanje«;
- Nadaljevali bodo s pravljíčnimi urami v vzgojno-izobraževalnih ustanovah na Gornjem Seniku (šola, vrtec), Dolnjem Seniku (vrtec), v Sakalovcih (vrtec) in v Monoštru (vrtec);
- Organizacija mednarodne strokovne slovensko-madžarske konference »Primeri dobrih praks slovensko-madžarskih knjižničarjev« v sodelovanju z Županijsko in mestno knjižnico Berzsényi Dániel Szombathely z osrednjo temo knjižnične dejavnosti v Porabju.

Murskosoboški bibliobus v Dolnjem Seniku
(Vir: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota)

3.5 Podpora Ministrstva za kulturo Republike Slovenije razvoju knjižnične dejavnosti v slovenskih splošnih knjižnicah za potrebe Slovencev v zamejstvu

Ministrstvo za kulturo redno, skladno z razpoložljivimi proračunskimi sredstvi, financira tudi nakup knjižničnega gradiva za potrebe sodelovanja s Slovenci v zamejstvu. Sredstva v okviru vsakoletnega neposrednega poziva za nakup knjižničnega gradiva načrtujejo tiste knjižnice, ki delujejo na obmejnih območjih in ki so upravičene do predlaganja nakupa tovrstnega gradiva (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto in Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem). V letu 2016 so bila omenjenim knjižnicam dodeljena sredstva v višini 15.000 EUR na knjižnico. Knjižnice oblikujejo skupni načrt nakupa s knjižnicami Slovencev v zamejstvu, ki mora vsebovati cilje nakupa, vrste in količino gradiva, lokacijo gradiva v knjižnicah v zamejstvu in načine dostopnosti za uporabnike. Za osrednje knjižnice Slovencev v zamejstvu štejemo Narodno in študijsko knjižnico Trst, Slovensko študijsko knjižnico Celovec, Zvezo Slovencev na Madžarskem s sedežem v Monoštru (ker osrednja knjižnica Slovencev na Madžarskem ne obstaja) ter Gradsko knjižnico »Ivan Goran Kovačič« Karlovac.

Zakonska določila

Zakon o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/01, 96/02 ZUJIK in 92/15) v 26. členu (splošne knjižnice na obmejnih območjih) določa:

»Splošne knjižnice, ki pokrivajo obmejna območja, zagotavljajo dostop do knjižničnega gradiva tudi Slovincem v zamejstvu, tako da jim omogočajo izposajo, v sodelovanju z osrednjimi knjižnicami Slovencev v zamejstvu za njihove potrebe izvajajo nakup gradiv v Sloveniji ter pomagajo pri razvoju knjižnic slovenske manjšine v sosednjih državah. Splošne knjižnice iz prejšnjega odstavka pripravijo program dejavnosti v sodelovanju z nacionalno knjižnico.«

55. člen zakona (sredstva države pri sofinanciranju knjižnic) določa:

»Za podporo usklajenemu razvoju knjižnične dejavnosti prispeva država po postopku, ki je določen s področnim zakonom, proračunska sredstva za programe iz 25. in 26. člena tega zakona na temelju pogodb med ministrstvom, pristojnim za kulturo in temi knjižnicami«.

3.5.1 Sofinanciranje programov dejavnosti splošnih knjižnic na obmejnih območjih v letu 2016

Ministrstvo za kulturo je v letu 2016 v skladu z veljavnimi predpisi neposredno pozvalo splošne knjižnice, ki delujejo na obmejnih območjih, k predložitvi predlogov programov za sofinanciranje dejavnosti splošne knjižnice za podporo razvoju knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih. Na podlagi predloženih in strokovno ovrednotenih programov je bilo petim knjižnicam, ki delujejo na obmejnem območju dodeljenih sredstev v skupni višini 25.810 evrov. Višina dodeljenih finančnih sredstev posamezni knjižnici je bila odvisna od ugotovljenega stanja zagotavljanja dostopa do knjižničnega gradiva Slovincem v zamejstvu, presoje programa, ki jo je opravila strokovna komisija za knjižnično dejavnost, višine upravičeno zaprosenih sredstev in glede na razpoložljiva sredstva. Prednost pri financiranju so imeli tisti programi knjižnic, pri katerih je bilo ugotovljeno, da je aktualno izkazano stanje zagotavljanja dostopa do knjižničnega gradiva in storitev Slovincem v zamejstvu slabše.

3.5.2 Finančna podpora Ministrstva za kulturo nekaterim skupnim projektom slovenskih splošnih knjižnic

Splošne knjižnice, ki delujejo na mejnih območjih, aktivno čezmejno sodelujejo tudi na področju domoznanstva (digitalizacija gradiva in objava le-tega na domoznanskem portalu Kamra).

Ministrstvo splošnim knjižnicam v okviru sofinanciranja nakupa knjižničnega gradiva sofinancira tudi nakup e-knjig v slovenskem jeziku. Tako našim državljanom kot tudi Slovincem zunaj Republike Slovenije je izposojanje ali kupovanje e-knjig v slovenskem jeziku omogočeno preko spletnega portala Biblos. Po neuradnih podatkih je zanimanje Slovencev, ki živijo v različnih državah sveta, za uporabo tega portala precejšnje. Ministrstvo je v letošnjem letu finančno podprlo tudi javni kulturni projekt »E-knjiga za vse«, in sicer z namenom, da bi z ukrepi intenzivnega ozaveščanja Slovencev v zamejstvu in po svetu o dostopanju do e-knjig v slovenskem jeziku pospešili razvoj bralnih občinstev in bralnih navad ter še izboljšali stik s slovensko knjigo in slovenskim jezikom Slovincem v zamejstvu in po svetu.

Ministrstvo slovenskim splošnim knjižnicam sofinancira tudi nakup bibliobusa. V septembru mesecu je potekala slovesna otvoritev novega bibliobusa Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto. Novi bibliobus se je s spremljajočimi dogodki (»bibliobusiranje«) že predstavil tudi na območju Karlovške županije na Hrvaškem (Karlovac, Duga Resa, Ozalj). V prihodnjih dveh letih novi bibliobus načrtuje Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper.

4 Zaključek

Kulturno delovanje Slovencev zunaj Republike Slovenije je enakovreden in enakopraven del kulturne ustvarjalnosti celotnega slovenskega naroda. Republika Slovenija podpira vse oblike združevanja in delovanja Slovencev zunaj Republike Slovenije, ki prispevajo k ohranjanju in promociji slovenske kulture, kot so, med drugim, tudi knjižnice. Ministrstvo za kulturo bo zato tudi v prihodnje finančno podpiralo razvoj knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih kot dejavnika pospeševanja čezmejnega sodelovanja in medkulturnega dialoga. Dostopnost kakovostnega bralnega gradiva je pomembna sestavina razvoja bralne kulture in bralne pismenosti, zato je nujno treba še bolj poudariti pomen in vlogo splošnih knjižnic na obmejnih območjih. Zato so pglavilni cilji državne podpore izvajanju knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih zlasti:

- vzdrževanje slovenskega kulturnega prostora (identitete slovenske nacije);
- razvoj medkulturnega dialoga, razumevanja med večinskim in manjšinskim narodom;
- promocija slovenske kulture, jezika in ustvarjalnosti.

Knjižnice na obmejnih območjih lahko pomembno prispevajo tudi k uresničevanju ciljev *Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014-2018*, npr. cilja *Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti in področij rabe v slovenščini kot prvem jeziku*. Raba slovenščine v zamejstvu, zlasti v Porabju, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, v zahodni Benečiji, Kanalski dolini, Reziji in na Hrvaškem močno upada, zato zasluži posebno podporo. Izkušnje kažejo, da se je pri premagovanju tega problema potrebno osredotočiti predvsem na pomen žive rabe slovenščine v družinskem okolju. Velik del odgovornosti za učenje slovenskega jezika sicer prevzema šola, kar pa sama brez pomoči staršev in družbe v celoti ne zmore. To odgovorno družbeno vlogo morajo sprejeti tudi splošne knjižnice. Knjižnice zbirajo gradivo in informacije, varujejo identiteto in jezik, spodbujajo ustvarjanje in ga predstavljajo. Z vsem naštetim morajo knjižnice delovati v podporo našim rojakom, da še naprej vztrajajo pri svojem slovenstvu v boju zoper asimilacijsko moč okolja, v katerem živijo.

Viri:

Manjšinske knjižnice in tujejezične zbirke v funkciji medkulturnega dialoga (2007). Organizacija znanja, letnik 12, zv. 4. Pridobljeno s spletne strani 13. 10. 2016:
http://home.izum.si/cobiss/oz/2007_4/html/clanek_11.html

Neposredni poziv k predložitvi predloga programa dejavnosti splošne knjižnice za podporo razvoju knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih v letu 2016 (5 programov dejavnosti splošnih knjižnic za podporo razvoju knjižnične dejavnosti na obmejnih območjih v letu 2016). Dokumentacija strokovne službe za knjižnično dejavnost Ministrstva za kulturo.

Pavšič, U., Treplak M. (2008). *Novogoriški bibliobus prvič med zamejskimi Slovenci v Italiji*. Pridobljeno s spletne strani 13.10.2016:
www.old.zbds-zveza.si/dokumenti/2008/POTUJOCE_2008_Povsic.ppt

Polšak, A. (2010). *Slovenci v zamejstvu*. Pridobljeno s spletne strani 13.10.2016:
http://www.drustvo-dugs.si/tabor-posocje/Slovenci_v_zamejstvu.pdf

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014-2018. Pridobljeno s spletne strani 13.10.2016: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO91>

Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Pridobljeno s spletne strani 13.10.2016: www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/strategija2016.doc

Urad Vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu. Pridobljeno 13.10.2016 s spletne stani:
http://www.uszs.gov.si/si/delovna_podrocja/slovenci_v_zamejstvu/